

P. ÁBRAHÁM ERNŐ

MÁTYÁS SZERELMES KÉPIRÓJA

DR ÁCHIM ANDRÁS KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-007-5 (online)
MEK-14951

Gergely mesternek a Zsigmond-térre torkoló szűk Kőfaragó-utcában megbújó „Holló” volt a délutáni és esti tanyája, ahol sűrűn ürítették a poharakat a királyi udvarnak és az udvari nemességnek dolgozó emberek. A kora délutáni órákban még külön asztaloknál idogálnak az egy szakmabeliek, de hogy a bor beszédesebbé, barátkozóbbá hangolta őket, kezdtek átszóló-
gatni a szomszéd asztalokhoz s esti harangszó idejére rendszerint együvé melegedett az egész korcsmázó népség, mint ahogy a pecsenyeszagok, a fűszerillatok, a borok, italok aromái, a fáklyafüst és a kigőzölgések egyetlen sűrű korcsmaszagba folytak össze. Megfordult ott mindenféle népség. A fekete sereg királyi zsoldos katonái; a király szekeresei; a királyné hajósai; kőfaragók; arany- és ezüstművesek; rézmetszők; ácsok; könyvfestők; díszítők és másolók; képírók; szobrászok; vándorló kereskedők és ügynökök.

Magyarok, olaszok, franciák, németek, lengyelek, csehek. De volt köztük más nációbeli is. S mindegyik a maga nyelvén beszélt, kiabált, a kitűnő erdélyi, szerémi és pozsonyi boroktól egyre jobban nekihevülve, hogy végül egy zsibvásár volt az egész korcsma.

Az egyik fal hosszában alacsony falócák. Kezdek már rá gyülekezni a síposok, dobosok, trombitások és citerások. Egyelőre nincs dolguk. Majd öreg este, mikor beszállingóznak a lányok is. Addig elég mulatság a beszéd, a tréfa, egy-egy kis veszekedés, kötődés.

Az ivó melletti sarokasztalnál Bakti János, az egyik udvari szakács vitte a szót s odaálltak hallgatni többen a szomszédos asztaltól is, mert előző este nagy diplomáciai vacsorát adott Mátyás király s élvezet volt hallgatni, ahogy Bakti uram az egyes fogásokat leírta.

- De ki nem találhatok, - mesélte a szakács, - mi volt a legnevezetesebb fogás...

Kicsit elhallgatott, nem azért mert választ várt, hanem hogy jelezze, hogy nagyot fog mondani. Figyeltek is az asztal körül ülők és állók feszülten.

Bakti uram elégedetten szemlélte a nagy várakozást, köhécselt egyet s mikor legnagyobb lett a csend, diadalmasan vágta ki:

- Pulyka!

- A fenét! - csudálkozott az egyik kocsis.

- Hát a meg miféle szerzet? A nevét se hallottam eddig! - szólt közbe Pál, a nagyerejű kovácsmester.

- Mert sose jártál idegen földön! - ütött rajta az egyik vándorló kereskedő, mielőtt Bakti uram válaszolhatott volna. - Mert ha jártál volna Franciaországban, Brabantban, meg Olaszországban, bezzeg tudnád, hogy a pulyka jobbízú szárnyas pecsenye még a ludnál, meg a kacsánál is!

- De honnan vette a király? Mert itt nem nevelik... - kérdezte az egyik hallgató.

Erre már Bakti uram felelt.

- Nagy úr hozta, öcsém. Ajándékba! A milánói herceg követe, Maffeo, vagy hogy híjják. Mert a fene tudja észben tartani ezt a sok talián nevet.

- Oszt csakugyan olyan jó? - kérdezte egy újabb közbeszóló.

Bakti uram gögösen nézett végig rajta s dölyfösen mondta:

- Hát ahogy én jóféle füstölt szalonnával megtűzdeltem és bő zsírban fűszeresen kisütöttem, olyat nem ettél, mióta az agyad kihasadt, de még semmiféle ükapád sem!

- Izlett a királynak?

Bakti uram egész testével a kérdező felé fordult s nagy hangon jelentette ki:

- Háromszor vett belőle! Hogy alig győzték neki kínálni az étekfogók. Még oda is fordult Czudar uramhoz, a főhoppmesterhez, hogy gondja legyen rá, hogy hozassanak a külföldről tenyésztésre az udvari majorságok számára is. Meg hozzáértő mestereket is.

- Komám, - fordult nevetve Pál, a kovácsmester, a szomszédjához, - lesz itt akkor pulyka dögvével, ha a király akarja.

- Miért ne lenne? - zsörtölt kissé sértődötten Bakti uram. - Vagy nem hozatott-e a király Siciliából, Franciaországból, meg Olaszországból sajtkészítő mestereket, hogy piacenzai sajtot csináljanak? Forliból pedig nevelésre veres és foghagymát?

Szétnézett, hogy van-e még kedve kötekedni valakinek? De csend volt s Bakti uram megbékélve tette hozzá:

- Mert azt tartja a királyné, hogy Forliban terem a legjobb. A piacenzai sajt meg a sajtok királya, nem hiába, hogy a Beatrice kedvence.

Gergely mester lépett be, szélesre tárva az ajtót. Kis ideig állott az ajtónyílásban, nézte, kik vannak a korcsmában. Úgy látszik, kedvére volt, amit látott, mert nagy hangon rikkantott a bőrkötényű korcsmárosra:

- Hé, öreg Bőrkötény, piros bort minden asztalra, abból a Szerémiből, de csordultig ám a kupákat, mert te se sajnáld, ha Szent Borbála, meg Szent Katalin nem sajnálja! A muzsikusoknak is eleget, hallod-e?

A szobatetőig kerekedő két óriási boroshordót ugyanis Szent Borbála és Szent Katalin képe díszítette.

Gergely mestert kedvelték a „Holló” vendégei, mert állandóan vendégelte őket. A leghíresebb címereslevél festő volt s a nemes urak jól megfizették. Ő pedig csak hordta a pénzt a Hollóba. Szerette borozgatás mellett hallgatni a szót. Most is tele zacskó pénz volt a zsebében, mert éppen az nap fejezett be egy címert, amit Geréb Péter, a király közeli rokona palotája számára festett, a fegyverszobába.

- Van itt hely, Gergely mester! Ide üljön közénk! - hangzott az asztaloktól.

- Jó itt is, - mondta Gergely mester s levágta magát egy faszékra, a király zsoldosaihoz. Ott éppen Gyurkó, a király érsekújvári szekere se lódított nagyokat. Délelőtt érkezett meg s szidta a rossz utakat:

- Nem is megyek én vissza Újvárra, hacsak hetekig nem szárítja a nap a sarat! Mert le csak lecsúsztam valahogy a Mihálybástya-utcán kötött kerékkel, de hogy kapaszkodok vissza? Nem született még arra ló, ha sárkánytejen szoptatták volna is! Esztergomban meg láttam a kis primást is. Iholitt, vagy hogy híjják, mert nem vagyok én szajkó, hogy mindenféle ostoba talián nevet bedaráljak. Kölyök az még csak, tisztességgel legyen mondva, de lóháton láttam ám s úgy megüli a lovat, hogy ha nem keresztelték volna olyan pogány névre, beválna magyarnak is. Mert én már láttam lovas embert eleget, hogy többet ne mondjak, Kanizsai Miklós lovaskapitányt is. Az csak megüli a sárkányt is, de azért nem kellene mellette szégyenkeznie annak a talián csemetének se.

- Igazán? - kapott a beszédbe megcsillanó szemmel Mihály udvari írnok. S mintha valami teher esett volna le a lelkéről.

- Mondom! Láttam!

- Na, legalább ha már gyerek létére primás is, - mondta Mihály lelkesen, - mégis legalább jó lovas.

S bölintott a többi magyar is kiengesztelten, elégedetten. Megbékítette őket, hogy mégis van valami, amihez ért a kis primás.

Gergely mester pedig egy címeres levél keretére gondolt, amelynek alsó és felső sarkába is egy-egy miniatűr ágaskodó lovat fog írni.

Nagyon hívták, hát átült egy másik asztalhoz, ahol Gáspár budai ötvös, a király bőkezűségét kezdte dicsérni:

- Hiszen van is elég gazdag bányánk! Adják az aranyat, meg ezüstöt bőven! Abból lehet igazi ötvösmunkát csinálni! Csak aztán mind itthon is maradna a sok drága jószág! De most is a pfalzi követ fogadására veret a király gazdag aranyserlegeket! Hát nem jó lenne az ebadta németjének fakupa is? Na, de legalább csudájára gyűlhet otthon az egész pereputtya!

Nevettek.

Gergely mester pedig belerévedt a gondolataiba s gazdag veretű serlegmotivumok rajzoltak elébe.

- Gergely mester, hogy igyuk meg a borát, ha nem ül közibénk? - riasztotta fel gondolataiból egy hang.

A terem másik végéből hangzott. Gergely mester felállott, fogta a kupáját s a királyné hajósaihoz ült.

A királynéről folyt ott a szó, Beatricéről s arról, hogy mennyire szereti Mátyás király. Felváltva olaszul és magyarul beszélgettek. Olaszok voltak, de megtanulták már a magyar szót is. Sok hibával persze.

- Arról beszélünk éppen, - magyarázta az egyik hajós Gergely mesternek, - hogy most is milyen pompás palotát épített a király Beatricenek. Mert éppen tegnap érkeztünk meg Süttőről, ahonnan hajón remek vörös márványt hoztunk a loggiák számára.

Magister Jacopo, egy nehézkes mozdulatú olasz kőfaragó mester, aki szintén odaült a hajósokhoz, tört magyarsággal az Aula Marmoráról, a királynak a várhegy nyugati lejtőjén épülő nyári palotájáról beszélt.

- Láttam a terveket, mutatta Chimenti Camicio. Nem hiába firenzei mester, de olyan gyönyörűségeket még képzelni is nehéz volna. Az oszlopok, a boltívek, a mennyezetek! Meg a függő kertek!... Az egész firenzei stílusban épül... - magyarázta részletesen.

Gergely mester pedig csak hallgatta a szót s megtelt a szeme, a lelke motivumokkal.

Új vendég érkezett, Messer Filippo.

Egyszerre megállt a szó. Egy nagy hallgató csodálkozás lett az egész korcsma. Filippo mester, a leghíresebb olasz festő, a király vendége, a Hollóban! Ha Szent Borbála és Szent Katalin megelevenedett volna a két hordón, az nem lett volna nagyobb csuda.

Csak nézték, mert mindenki ismerte látásból s a korcsmáros is ugrott oda mindjárt, de nem értette a szavát, mert olaszul beszélt.

Olasz kőfaragók jöttek a segítségére és Filippo Maistro Gergely után kérdezősködött tőlük.

De nem volt idejük, hogy megmutassák, melyik az, mert Gergely mester tíz esztendeig élt Olaszországban s Firenzében látta Filippet is több ízben, csak távolról, szent csodálattal persze. Most hallván, miről van szó, odaállott:

- Én vagyok Gergely mester.

Leültek s Filippo kezdett magyarázni:

- Egy munkáról volna szó, segítségre volna hozzá szükségem. Egy oltárképről, a király rendelte Nagy Boldogasszony temploma számára s Úrnapijára készen kell lennie. Bizony, kevés idő s örülni fogok, ha a triptychon középső részét meg tudom addig festeni. Máriát festem meg. Gazdag trónuson ül. Álmatag nézésű, bájos Madonna lesz, arcáról együtt sugárzik a mennyei szépség és az anyai szeretet, gyengéden öleli magához a kis Jézust, aki még nem sejtí, hogy Isten, hogy fel fogják feszíteni s ártatlan életöröm ragyog az arcán.

Elrévedt pár pillanatra s álmodozva, fénylő szemmel folytatta:

- A trón lépcsőjén keleti szőnyeg, amelyen finom kristály vázában fehér liliomok díszelnek. A tróntól jobbra Sárkányölő Szent György áll díszőrséget, a tróntól balra páncélban Szent László a bárdal.

Gergely mester figyelmesen hallgatta. Messer Filippo pár pillanatig elhallgatott, szedte össze a gondolatait, azután a Gergely mester vállára tette a jobb kezét, mélyen a szemébe nézett s folytatta:

- Ez volna a középső rész. A két oldalmezőt másnak kell megfesteni. Mert nem futná az időmből. Az egyik mezőn a zenélő angyalok közt éneklő Szent Cecilia, a másik mezőn éneklő szeráfok és cherubok. Sokáig kerestem, kire bízhatnám. Akiket ajánlottak s megnéztem a munkáikat, nehézkesek, merevek. Ünnepeyesek de nem meghatottak. Tegnap véletlenül alkalmam volt megnézni mester néhány címeres levelét és rögtön arra gondoltam, hogy megtaláltam, akit kerestem. Mondták, hogy ilyenkor itt találhatom legbiztosabban. Nem bízám mindenkire Szent Cecilia megfestését. Gyöngédség kell hozzá, mélység és áhítat. Mestert képesnek tartom rá és méltónak. Akar-e velem dolgozni? Akar-e a munkatársam lenni?

Gergely mester hallgatott, gondolkozott. Látszott az arcán, hogy viharzik a lelkében a tusakodás. Filippo tudott olvasni az emberi arc vonásainak játékában és segítségére sietett Gergely mesternek:

- Nagy dologról van szó, mester, meg se tudja mérni. Minden ember lelkében megvan a vágy, feljebb, egyre feljebb, egyre magasabbra. És ha mesternek most sikerül, nem kell többet címeres levelekkel bibelődnie. Nagy templomi munkákat kaphat. Emelkedhetik. Fel. A magasba.

Komolyan, rábeszélően nézett Gergely mesterre s rövid hallgatás után hozzátette:

- A szentek a magasba emelik az embert.

Pár pillanatnyi csend lett s utána Gergely mester nagy méltósággal felelt:

- Nagyon megtisztelő a bizalma. De mikor annyi híres képművész gyűlt össze a király udvarában s kíváló olasz mestereket kaphatna, éppen engem választott, aki idáig csak címeres leveleket pingáltam?

Messer Filippo csak legyintett a kezével, mikor Gergely mester a festőket említette.

- Miket ír az ember a címeres levelek kereteire? - folytatta Gergely mester. - Mindenféle kanyargó, szétfutó, összeölelkező vonalakat, cikk-cakkokat, mesebeli állatfejeket, görög oszlopokat, virágokat, füzéreket... De más egy oltárkép! Ser, én tíz esztendeig éltem Itáliában, de sok faragott domborműves és festett oltárt láttam ott! Volt elég, amit, ha nem mint oltárt nézem, hanem mint művészetet, a szemétre löttem volna. De láttam én Milánóban a San Ambrosio templomban Vuolvonius oltárán Krisztus életének jeleneteit s az apostolokat. A friulii Cividale dómjában két arkangyallal a Szűzet a Gyermekkel. És elutaztam Torcellóba, hogy láthassam a trónon ülő s Fiát ölében tartó bájos Madonnát. Egy másik kis olasz városban, a nevét sem tudom már, egy Piétát láttam és soha nem felejtettem el Krisztusnak a földön elterülő, de félig ülő helyzetben ábrázolt holttestét s a mögötte térdeplő Máriát. Karcsú testé-

hez szelíden símul nemesen redőzött ruhája. Jobb kezével halott Fiát támogatja, bal kezével a szíve felé emeli. Oh, megértettem én akkor, hogy Krisztus Isten és ember. Mint ember, Ő is félt a testi szenvedéstől és fohászkodott, hogy múltjék el tőle a pohár. Mint Isten, végtelen szeretetében vállalta a megváltás minden gyötrelmét. De én csak gyarló, korcsmázó ember vagyok, aki címereket festve, az emberi hiúságot szolgálom. Megértem én, hogy a kereszténység legmélyebb értelme, hogy megajándékozott bennünket Krisztus szenvedésével, de elmélyedtem-e én ebbe a szenvedésbe és megnemesítettem-e a lelkemet? Hogy lehetnék hát munkatársa a legnemesebbnek, a legmélyebbnek, a legnagyobbaknak? Ha azt akarnád tőlem, hogy fessek címet Firenze urának, Lorenzonak, csak a bért kérdezném és örömmel vállalnám. De hogy festhessem én meg Szent Ceciliát, akinek lelkében a legtisztább égi zene muzsikált?

Filippo félbe akarta szakítani, de Gergely mester tudta, hogy meg akarja győzni s fejét rázva folytatta:

- Nem, mester, nem. Festeni csak az igazat tudjuk, amit érzünk, amit hiszünk. Azoknak az oltárképeknek, amelyeket megcsodáltam, az arany- és ezüstművesei, faragói és festői hittek. Hittek Istenben, hittek Máriában, a megváltásban, a feltámadásban. Az angyalok az ő lelkük-ből énekeltek, a martirok szenvedése az ő lelkük szenvedése volt. Mert az ember díszíteni tud. Feldíszíthet valamit cikk-cakkokkal, figurákkal. De festeni csak azt festhet, ami a lelkében van. Hát milyen ember vagyok én? Mi az én életem? Korcsmázok, Ser, mert az én lelkem meg-hasonlott. Nincs már bennem hit. Nem hiszek én már se Istenben, se a mennyben, se az angya-lokban! Hát hogy festhetnék én éneklő cherubokat és szeráfokat? Csak korcsmalányokat ismer-ek én, hát hogy tudnám megfesteni Szent Ceciliát, akinek a lelke tele volt himnusszal Isten dicsőségére? Nem vagyok én méltó arra, Ser. Jobb, ha az udvari piktorok közül választ valakit.

Messer Filippo melegen nézett rá s mély barátsággal mondta:

- Maistro Gergely, aki tudja, hogy hitetlen, s akinek fáj ez a tudat s aki vágyik rá, hogy higgyen, még nem elveszett bárány. Csak tévelyeg. A maistro lelke meghasonlott, de keresi a nyugalmát. Azt pedig csak egy adhatja meg, az Isteni Kegyelem. És éppen mert Kegyelem, magától jön meg s betölti a szívet, a lelkét. Mondja, mikor volt utoljára templomban?

- Korcsma már az én templomom! - legyintett keserű sóhajtással Gergely mester.

- Holnap vasárnap. Igérje meg maistro, hogy elmegy a zenés misére. S higgyen az Isteni Kegyelemben. Az én műhelyemben pedig készen várja a helye.

Másnap Gergely mester csakugyan elment a zenés misére. Késve érkezett s alig tudott be-férkőzni a templomba, mert az udvar is hallgatta a misét. Éppen az Offertoriumra érkezett s pár pillanat múlva megint elterjedtek a gótikus ívek alatt az orgona diadalmas, ujjongó hang-jai s fent a karzaton megcsendült egy angyali hang. Melegen, áhítattal, mintha csak a szíve, a lelke énekelne valakinek s mondhatatlan vágyódással szállna felfelé a magasba, a tisztaságba, az Ég Királynéjához.

Soha még hasonló szépet, meghatottat nem hallott Gergely mester s mintha könnyezett volna a lelke, amint tisztálkodott az angyali hangokban:

- Ave, maris stella,
Dei mater alma,
Atque semper virgo,
Felix coeli porta.
(Ave, tengercsillag,
Isten áldott anyja,
Szűz valál te mindig,
Mennynek üdvkapuja.)

És csak szárnyalt az ének strófákon keresztül, nem volt már a templomban senki és semmi! A király, a királyné, az udvar, a közönség, mind, mind elfoszlott, csak az egyetlen lágy, szívhez szóló, angyali hang beszélgetett Máriával. S Gergely mester szétnézett, látja-e valaki, hogy még a könnye is kicsordul a himnuszos hangokra:

- Virgo singularis,
Inter omnes mitis,
Nos culpis solutos
Mites fac et castos.
(Ritka szűz virág vagy,
Oly szelid, mint senki,
Vétkeinket oldva
Hagyj szelid s szűz lenni.)

Csak most érezte Gergely mester, milyen zaklatott a szíve, mennyi vágyódás van benne a tisztaság után, hogy nem tudta könnyezés nélkül hallgatni a szent hangokat.

Véget ért a mise s a király kivonult kíséretével. Szemet kápráztató menet volt.

A menet élén kilenc nemes apród lépkedett a király előtt színpompás ruhában.

Mátyás gyöngyökkel, drágakövekkel borított ezüst- és aranyvirágokkal, csillagokkal, cirádákkal átszőtt ruhát viselt, melynek színét az arany és ezüst adta meg. Nyakában nehéz ezüstkereszt.

A királynén piros bársonyruha, gyöngyökkel, drágakövekkel borítva.

Kíséretükben Corvin János, a calabriai herceg, a boszniai király, a velencei követek, az idegen hercegek, az országnagyok, az udvari papság, élükön Geréb László budai préposttal. Köztük voltak a királyné olasz gyóntatói is. Kilenc kamarás, derekukon ezüst kard, ruhájukon a királyi színek s a királyi címer.

Közvetlenül Mátyás mögött egy nemes apród lépkedett, két arany pajzsot tartva. Az egyik pajzson a Corvin címerrel egyesített magyar címer, a másik pajzson az aragoni címer.

Gyönyörködve nézte a nép az arany, az ezüst, a drágakövek, az ékszerek, a ruhák pompáját, látta a pompát Gergely mester is, de ő csak a királyné kíséretében lévő hölgyeket figyelte, gondolva, hogy köztük van az az ifjú hölgy is, aki a templomban a solot énekelte.

Szeretett volna kérdezősködni, de nem mert, mert azt gondolta, hogy kitalálnák a titkát.

Néha-néha mozgolódott a közönség, hogy közelebből meggyönyörködhessen egy-egy díszesebb öltözetet, nevezetesebb személyiséget.

Mikor a palotahölgyek jöttek, suttogás támadt.

- Báthori Benigna. Ő énekelte a szót, - mutatták.

Nézte Gergely mester is és attól fogva nem is látott már mást. Égi jelenség volt. Mintha nem is a kék selyem szőnyegen járt volna, hanem mintha könnyű báránnyal vitték volna habfodrokon. Arcán, vonásain még mindig ott varázslott a szent ének meghatottsága s szeme mintha még mindig Máriát látná. Ajka már zárva, de lelkében még mindig zengett az ének, mint Szent Cecilia lelkében.

Öltözte is mint az angyaloké. Magasra fésült hajában virágokban végződő rezgő aranytűk. Ruhája arannyal átszőtt fehér selyem, firenzei arany brokát kelmével szegve. Szoknyája gránátmintás paunazzo, lilába, bordó vörösbe játszadozva, mint a pávamadár tollazata. Zománcbetétes pruszlikot viselt. Nyakában csillogó násfák s Gergely mester rögtön felismerte, hogy erdélyi ötvösök remekműve. Derekán gyöngyös átalvető.

- Nem csoda, hogy úgy megakadt rajta a calabriai herceg szeme, - jegyezte meg egy néző, aki úgy látszik jártas lehetett az udvari pletykákban.

Gergely mester hallotta a megjegyzést és mélységes elkeseredés égődött szívébe:

- Miért, miért nem lehetek én herceg? - lázadozott lelkében a gondolat. - Miért kell nekem, ahelyett, hogy a közelében lehetnék, ostoba, hizelgő címeres leveleket írnom?

Aztán hirtelen dac váltotta fel elkeseredését:

- Hát mi egy herceg és mi vagyok én? Hát mit adhat neki egy herceg? Nekem visszaadta a hitemet a tisztaságban, beleénekelte a lelkembe az Isteni Kegyelmet, én pedig felmagasztalom úgy, ahogy soha semmiféle calabriai herceg fel nem magasztalhatja. Megfestem én már az oltárképet! Ő lesz Szent Cecilia és az égieknek fog énekelni soha nem hallott csodálatos szépségű szent himnuszokat.

És még aznap elment Messer Filippóhoz:

- Tudtam, hogy eljön, - mosolygott a magistro.

Gergely mester nem felelt, csak kérdően nézett rá. Messer Filippo jóindulatúan bólintott, úgy mondta:

- Láttam a misén...

Tudta, hogy Gergely mester elpirul s hogy megkönnyítse zavarát, hátat fordított neki s elindult a műteremből nyíló kis fülke felé:

- Gyöjjön, - mondta barátságosan, - megmutatom a munkahelyét. Nem éppen tágas, de a világítása jó.

Gergely mester elébb a jobboldali mezőt festette, hogy begyakorolja magát. A cherubokat és a szeráfokat. És festett nap-nap után, reggeltől estig, s a Hollóban hiába várták.

Világos, derült színekkel festett s a könnyed, áttetsző árnyékok ugyanazon színek sűrűbb rétegei voltak. Csillogó reflekszek ragyogtak a cherubok és a szeráfok ruháin, fejük körül pedig az arabeszkekkel gazdagon díszített dicskoszorú, az auroera aranylott.

És az arcuk!

Mind, mind a Báthori Benigna vonásait viselték s fölfelé tekintettek, mintha csak a mennyből lesnék el a mennyei hangokat. És az ajkuk állásából meg lehetett ismerni, hogy egyesek csengő szopránnal viszik a dallamot, mások fojtottan kísérik s az alt szeliden, zümmögve fonódik a szopránba.

Mélységes hit, nagy meghatottság remekműve volt.

Filippo két-három naponként nézett csak be a Gergely mester fülkéjébe, hogy ne zavarja a munkát. Olykor percekig szó nélkül nézte a képet, Gergely mester pedig szerényen kérte:

- Javítson rajta mester, ha segíthet...

- Csak ronthatnék rajta, - felelte szűkszavúan a mester s ment vissza a maga munkájához. De az ajtóban visszafordult s komolyan mondta:

- Amit csinált, jó!...

S hangjának meggyőződésében benne volt a legteljesebb dicséret.

Néha-néha láthatta Gergely mester Benignát. Ünnepi menetekben, vagy az utcán, távolról. És olykor csak nehezen bírta le az indulatát, akadozott a lélegzete.

- Ha elébe térdelhetnék! - verte a szíve.

És hozzáfogott a baloldali mező festéséhez. Sokat gondolkozott rajta hónapok óta, mint fesse meg Benignát? Egyedül, amint hárfázik? Vagy orgona mellett, kísérve a saját énekét? Végül is úgy határozott, hogy angyalok közt festi meg, akik mind hasonlatosak Benignához, de Benigna mindeniknél szebb s az ő szépségük is csak arra szolgál, hogy a Benigna szépségét még jobban kiemeljék. Ezt gondolta: Szent Cecilia lantot, gitárt pengető angyalok között énekel. Körül az angyalok mind Benignára hasonlatosak. Elmerült ihlettel, fejükön rózsakoszorúval játsszák a mennyei spherák ellesett zenéjét. Közül Szent Cecilia, maga Báthori Benigna. Leomló tunikája egyszerű, tiszta, hófehér, mint a lelke. Szétomló, lehulló haját aureora koronázza. Az égre néz, úgy énekel az angyalok muzsikájára, de az ének lelke legmélyéből fakad s több az éneknél is, közvetlen beszélgetés Máriával.

Filippo szükségzavúsága mellett nem állhatta meg s a nagy művészek önzetlenségével magasztalta a képet:

- Maistro Gergely, - áradozott, - én ugyan jártasabb vagyok a technikában, de be kell vallanom, hogy a két szélső mező meghatottabb az én Madonnámnál is, pedig én is a lelket festettem bele. Szépek, gyönyörűek a cherubjai, a szeráfjai, de a Ceciliája - kereste a szavakat, hogy valami nagyon dicsérőt találjon, de végül is egyszerűen csak annyit mondott: - ... a Ceciliája az jó... Most már készen is lesz hamarosan, nem?

- Még egy pár nap, Ser, míg kialakul a lelkemben valami, - felelte Gergely mester elpirulva.

- Valami, - folytatta aztán pár pillanatnyi elgondolkodás után, - valami, amit még rá akarok festeni a Cecilia arcára és az angyalok, a cherubok, meg a szeráfok arcára is...

Messer Filippo bólintott, Gergely mester pedig elgondolkodott, mert maga sem tudta, milyen kifejezést akar még az arcokra festeni, csak érezte, hogy valami nemeset, szentet, amit csak akkor tud meg, ha egyszer maga is beszélhet Báthori Benignával.

Beszélni Báthori Benignával!

Ő, Gergely mester, az egyszerű címerfestő!

Mikor? Hol?

Hetek óta bátorította magát:

- Egyszer csak jön az utcán és én félretolom az apródokat, eléje állok s feltárom, milyen nehéz a szívem. Ez az egész, - gondolta. Maga se tudta ugyan, mi lesz ebből, de mondhatatlan vágy hajtotta rá.

És találkozott vele többször is az utcán, de sohase merte kivinni a tervét.

- Ma! - tette fel magában aznap, hogy Ser Filippo megmutatta neki az oltárkép arabeszkekkel, angyalfejekkel, gazdagon díszített aranyos fakeretét, a híres lőcsei Pál mester-művét.

- Igen, ha ma találkozom vele, ma elébe állok!

Elgondolkozva, álmodozva fordult be a Szent Anna utcáról a Szent Háromság térre s csak fejébe szaladt a vér s szinte a szíve verése is elállott: alig néhány lépésre vele szemben jött két palotahölgy közt Báthori Benigna. Mögöttük három zöldruhás nemes apród.

Nem is tudta már Gergely mester, mit csinál, csak ment Benigna felé. Az apródok elébe ugrottak, de Gergely mester félre toltja őket s Benigna elé állott.

Csodálkozva hökkent meg a három hölgy. Gergely mester pedig csak állt ott, akadozott a lélegzete, rámeredt Benignára s egy szó sem tudott kiszakadni belőle.

- De ember, mit akar? - kérdezte riadtan Báthori Benigna.

- Herceg, herceg akarok lenni, - tört ki hirtelen indulattal a minden józanságát elvesztett Gergely mester.

- Herceg? - nézett össze csodálkozva a három hölgy.

- Igen, herceg! Herceg! Hogy mindig a közelében lehessenek! Hogy szolgálhassam!

- Térjen magához, ember! - méltatlankodott fölindultan Báthori Benigna. - Én magát nem ismerem, soha nem láttam. Azt sem tudom, kicsoda. Báthori Miklós váci püspöknek vagyok az unokahuga s nemes ember lányát illetlen így megszólítani. Mélyen bánt és sért a magaviselete.

- Bocsásson meg! Ne haragudjon! - hebegte Gergely mester.

- Isten vele, ember! - mondta teljesen visszanyert nyugalommal Báthori Benigna. S hidegség ült az arcán, mint egy márványszobron. Semmit róla Gergely mester le nem olvashatott.

Feldúlt lélekkel ment az útjára Gergely mester.

- Megbántottam! Az útjába álltam! Alávaló gazember vagyok! - vívódott s egész estig összevissza barangolt az utcákon. Este valahogy elvetődött a Kőfaragó-utcába. Szinte maga is meglepődött, mikor csak ott találta magát a Holló előtt. Elkeseredett dac támadt a lelkében. Hirtelen, mint ahogy a nyár kerekíti a viharokat.

- Igen, igen, - tombolt fel a lelkéből az indulat. - Ez való nékem! Korcsma, lebuj, nem pedig oltár, templom!

A másik percben már benn is volt a Hollóban.

- Nini, Gergely mester! - kiabálták. - Hol jártál? Azt hallottuk, naponta fürdesz szenteltvízben. Igaz-e? - kötődtek vele.

- Vége már annak! - vágott az öklével a levegőbe Gergely mester nagy indulatban, hogy szinte rengett az egész korcsma.

- Már azt hittem, - állott elébe az egyik rézműves, - hogy cseh rablónak nézett Czobor Mihály uram s téged is bele dobott a Dunába.

Czobor Mihály, a királyi palota várnagya ugyanis az elfogott s Budára a Csonka Toronyba szállított cseh rablók közül a legelvetemedettebbeket a Dunába hányatta.

- Mélyebb szakadékba estem én, mint a Duna!... - fakadt ki Gergely mester. Aztán a korcsmárhoz fordult:

- Bort adjatok, sokat! Mozogj, öreg Bőrkötény! Ma még a holdvilág is itt iszik! Az árnyéka is be kell, hogy rúgjon ma mindenkinek!

Nagy mozgás támadt, az asztalok egyszerre tele lettek kancsókkal, kupákkal s a zenészek ugyan dolgozni kezdtek.

- Hangosabban, te! - hajtotta őket Gergely mester. - Hogy elnyomjon a muzsikátok minden szent éneket!

Ivott, táncolt, danolt veszett kedvvel.

- Igyon ma még a föld is! - kiáltotta s odaugrott az egyik hordóhoz, kiütötte a csapját, s a piros szerémi bor vastag sugárral öntözte a földet.

Gergely mesternek egyre féktelenebb lett az indulata.

- Hát a lányok? Hozzatok lányokat is!

Kis idő múlva jöttek a lányok s nagy lakodalmat sejtve körülhízelegték Gergely mestert. De az hirtelen, váratlanul dühös lett a láttukra:

- Cédák vagytok ti! Egy szentet láttam én ma! Takarodjatok!

A lányok riadoztak.

- Takarodjatok! - kiáltotta megint Gergely mester, de aztán megesett rajtuk a szíve:

- Hiszen én hívattam őket - jutott az eszébe. - S ki tudja, hogy jutottak ilyen sorsra? Nem kísérhetnek mindenkit udvarhölgyek, meg nemes apródok... Ember ítéljen ember felett?...

Szelídebben fordult hozzájuk:

- Mindegy, na... Ne haragudjatok! Csak ma elment már a kedvem. Nesztek pénz! Vegyetek magatoknak drága kelmét, piperét! Az Olasz-utcában Resone Fiorentinél. Ott kapjátok a legfinomabb kelméket. Firenzében se különbet. Nem hiába, hogy még az utcára is kirakja őket.

Belemarkolt mindkét zsebébe s tele marokkal szórta a pénzt az asztalra a lányok elé.

- Na itt van, mind a tiétek!

A lányok héja módjára csaptak le a pénzre, Gergely mester pedig felállott, indult kifelé.

- Mester, hová? - kiáltották utána. - Várjon, nem hagyhatjuk egyedül!

- Magam megyek! Nem kell senki! - kiáltotta Gergely mester s bevágta maga után az ajtót. És belement viaskodni magával az éjszakába...

Másnap szinte még feldúltabb lélekkel ébredt. Egyre csak vívódott a lelke, hogy megbántotta a legszentebb teremtet, Báthori Benignát.

- Meg kell, hogy tisztálkodjon a lelkem! - tépődött s elhatározta, hogy befejezi a képet. Azt gondolta, a tiszta arcok, a szép nemes vonások, az áhitatos mély szemek látása megnyugtatja. Szinte szaladva ért Messer Filippo műtermébe s lázasan kezdett festeni. Valamennyi cherub, szeráf, angyal arcán megfestette az utolsó vonásokat is s végül Szent Cecilia arcán is. Szinte önkívületben. Nem is a munkáját nézte, egyre csak a lelke háborgásával küzdött.

- Egy szentet bántottam meg! Egy szentet!

És újra, meg újra maga előtt látta Báthori Beingna megriadt, rémült arcát.

Ser Filippo jött s a háta mögé állott:

- Maistro Gergely, mit csinált maga? - kiáltotta rémulten.

- Miért? Mit csináltam?

- Nézze meg! Hát nem látja?

És Gergely mester mintegy álomból ocsudva kezdte nézni az angyalokat, a cherubokat s szinte megdermedt a rémülettől.

Valamennyi cherub, szeráf és angyal arcán mintha rémületté riadt volna a meghiúsultság, az ihlet. Az énekük is mintha hangtalanul bennük rekedt volna. Szent Cecilia arca pedig hideg, kifejezéstelen volt, mintha kőből lett volna. S az ajka nem éneke nyílt ki, hanem érthetetlen csodálkozásra.

- Teremtő Isten! - fohászkodott Gergely mester és csak rámeredt a képre s egy szó nem jött többé az ajkára.

- De hát mi ez? - csodálkozott döbbenettel Messer Filippo.

Gergely mester nem tudott felelni.

Messer Filippo pedig csak nézett rá melegen, részvétellel s lassan mondta:

- Emlékszik rá, maistro, a kocsmában azt mondta, hogy a művész csak azt festheti, amit hisz, ami a lelkében van. De hát mi történt magával?

- Nem tudom, Messer! Nem tudom! - fakadt ki lassan, kétségbeesetten Gergely mesterből. S csak kitámolygott a szobából...

*

Gergely mestert többször kereste a lakásán Gábor várbeli plébános, udvari pap. Nem sikerült otthon találnia.

- Legtöbbször még éjjelre sem jön haza - panaszkolta a mester gazdasszonya.

A pap bólintott, de nem felelt. A gazdasszony pedig indulatosan fakadt ki:

- A tűz égessen fel minden kocsmát! - s keserűen hozzátette:

- A királynak kellene bezáratnia minden kocsmát! Hogy a hírük se maradjon. Legelőször pedig azt az átkozott „Hollót”. Mert az a veszte, a „Holló”.

- Nem, jó asszony - rázta a fejét a pap. - Az embert a lelke veszti el... Az indulatok... A szenvedélyek...

S bólintott, hogy azzal is megerősítse, amit mondott.

Egy délután aztán mégis otthon kapta a pap Gergely mestert. Az ágyán hevert s elborult arca, mikor a papot üdvözölte, elárulta rossz lelkiismeretét.

- Már többször kerestem a mestert, legutoljára... - kezdte a pap, de nem fejezhette be, mert Gergely mester közbevágott.

- Rossz helyen kerestem, főtisztelendő atyám. Ha a pokolban kerestem volna, ott rámtalált volna.

- Ha a pokol előtornácát érti mester, a Hollót... - mondta a pap s pillanatnyi hallgatás után hozzátette:

- Hallottam hírét a mester dorbézolásainak...

- Elveszett ember vagyok már én...! - szakadt ki az elkeseredés Gergely mesterből.

- Senki sem... - akarta bátorítani a pap, de Gergely mester megint közbevágott:

- Elveszett ember vagyok, mondom. Egy szentet bántottam meg, egy szentet...

- Egy szentet?...

- A legfőbbat, a legnemesebbet... Mi menthetne meg hát engem?

- Az isteni kegyelem - mondta komolyan a pap.

- Az isteni kegyelem!... - fakadt ki keserűen Gergely mester. - Ser Filippo is az isteni kegyelmet emlegette. De elfordult már tőlem az isteni kegyelem...

- Az isteni kegyelem kimeríthetetlen és senkitől sem fordul el - dorgálta szelíd szigorúsággal a pap.

De Gergely mester a gondolataiba merült, hirtelen felvetette a fejét s lázban csillogó szemmel fordult a paphoz:

- Tudja, főtisztelendő atyám, mit láttam tegnap este?

A pap várakozva nézett rá.

- A kivilágított Báthori-palotát.

A pap nem értette, miért mondja ezt Gergely mester, de érezte, hogy lappang mögötte valami.

- Igen - felelte. - Báthori István, a főudvarmester adott vacsorát az unokahuga, Báthori Benigna tiszteletére. Ott volt a király, meg Beatrice is.

- Milyen boldogok, akik ott lehettek - révedt maga elé Gergely mester. - Láttam a kocsikat a palota elé állani s tudtam, kik ülnek a kocsikban, mert gyakran festettem meg a rajtuk díszlő címereket. Ott voltak a Rozgonyiak, a Palóczyak, a Laczfiak, Drágfyak, a Turzók, a Bánfiak, a Szentgyörgyiek, ott volt mindenki, ott volt a kalabriai herceg, csak én nem lehettem ott...

Gábor pap, akinek nem került el figyelmét, hogy mikor először említette a Báthori Benigna nevét, megvonaglott a Gergely mester ajka, tudta már a titkát. A festő vállára tette a kezét s komolyan mondta:

- Mikor az ember lelkét elárasztja a nagyravágy és s az elérhetetlent akarja, forduljon el gondolataitól s temetkezzék a munkájába. A Hollóban nem találhatja meg mestert az Isteni Kegyelem. Mester hetek óta egy ecsetvonást nem tett. Pedig az Isteni Kegyelem ott van a munkájában, az ecsetjében...

*

Gergely mester a Gábor pap látogatása után is folytatta dorbézolásait a Hollóban. De egyre többet tépelődött a pap szavain.

- Ott a Kegyelem az ecsetemben... De hogy vegyem a kezembe, ha mindig csak a Báthori Benigna haragban méltatlankodó arcát látom? Ha elnyerhetném a bocsánatát... Ha találkozhatnék vele s megmagyarázhatnám neki...

És egyre inkább rögeszméjévé lett, hogy találkozni kell Benignával. Járt mindenfelé, ahol gondolta, hogy megfordulhat Benigna. Láta többször a két palotahölgyet is, akikkel először látta együtt Benignát, de magával Benignával nem tudott találkozni.

Gondolta, hogy elmegy megint a zenés misére, hogy hátha ott láthatná és hallhatná énekét. De csak a vívódásnál maradt. Valahogy úgy érezte, hogy a gondolata, meghasonlott lelke megszenteltségtelenítene az Isten házáat...

Hetekig vívódott, míg végre mégis elment az egyik vasárnapi zenés misére.

És újra hallotta a Máriának szóló meghatott szelíd hangokat...

Istentisztelet után dobogó szívvel állt a közönség közé, hogy láthassa Benignát. És jöttek a palotahölgyek s jött Benigna két barátnője is, de ő maga nem volt velük.

- Hol lehet? Mi van vele? - égette a lelkét a tépelődés.

És jöttek egyszerű szürke ruhájukban, fejükön fehér fityulával négyes sorokban a noviciák.

Megdobbant Gergely mester szíve. Szinte a lélegzetét is elállította az indulat. Az első négy közt ott lépkedett Benigna is. Maga elé nézett, de senkit nem látott. Tekintete végtelen, földöntúli távolságokba révedt. És arca is olyan mozdulatlan volt, mint egy szoboré. Semmi földi, semmi mulandó rajta. És egyszer csak, mintha érezte volna magán a Gergely mester tekintetét, a festő felé fordult, rövid, szelíd, szinte meleg pillantást vetett rá, aztán megint elszakadt a földiektől s nézett maga elé újra a végtelen messzeségbe.

- Megbocsátott, megbocsátott - ujjongott az öröm Gergely mester lelkében. - Szelíden, melegen, harag nélkül nézett rám... De miért, miért ment apácának? Ilyen szépen, ilyen fiatalon... Bánata van s azt igyekszik felejtetni? De az arcán nincs nyoma bánatnak, vívódásnak... Óh, nem, nem, nem a kalabriai herceg jegyese ő... A Jézus jegyese... Üzenet az égből... A földön

minden dicséri az Urat... A füvek, a virágok, a fák, a madarak, a patak csattogása, az erdő zúgása egyetlen himnusz s az egész világ égnek szálló himnusza mind az ő lelkében, az ő ajkán zengett...

És messziről addig követte Gergely mester a noviciákat, míg csak az Orsolya nővérek klostromának nagy vasalt kapuja be nem záródott mögöttük.

Jó ideig állt a nagy, komoly épület előtt, aztán elment Messer Filippóhoz.

- Itt vagyok, Ser Filippo, hogy folytassam a munkát, ha megbocsátana.

- Vártam - felelte egyszerűen, mosolyogva Filippo.

Míg dolgozott Gergely, Filippo egyetlen egyszer sem ment be hozzá. Egy hét múlva Gergely mester Filippo elé állott:

- Kész vagyok. Ser, nézze meg.

Filippo szó nélkül ment át vele a kis szobába, és sokáig nézte a két szárnyoltárt. Aztán fogva az egyiket csak annyit mondott:

- A másikat hozza maga, maistro.

Átvitték a két képet Filippo műtermébe s ott Filippo odaállította őket a maga oltárképe mellé. És a cherubok és a szeráfok s az angyalok éneke és zenéje is mintha mind-mind Szent Cecilia himnuszt kísért volna. Szent Cecilia maga az égi szépség volt. Semmi földi, semmi halandó rajta. Egy nagy, végtelen beolvadás a magasságokba úgy, ahogy Gergely mester a novicia Báthori Benignán látta. S az oltár két szárnyának szépsége csak még fenségesebbé, még földöntúlóbbá tette Filippo Madonnájának mennyei szépségét.

Sokáig szó nélkül nézte a két mester a hármast oltárképet s Filippo szemén könny csillogott.

- Köszönöm, maistro - mondta melegen s magához vonta, megölelte és megcsókolta Gergely mestert.

VÉGE